

**MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA FAOLIYATLAR JARAYONIDA
SENSOR-FONETIK O'YIN TEXNOLOGIYASINI QO'LLASH****Tursunova Durdona****Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti Magistratura bo'limi****Maktabgacha ta'lim" mutaxassisligi magistanti****<https://doi.org/10.5281/zenodo.17934605>****Annotatsiya**

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalar faoliyatida sensor-fonetik o'yin texnologiyasidan foydalanishning mazmuni, vazifalari va ahamiyati yoritilgan. Sensor va fonetik rivojlanishning uyg'unlashuvi bolalarning nutq faolligi, tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishi va fonematik eshituvini shakllantirishga yordam berishi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Shuningdek, sensor-fonetik o'yinlarning turlari, ularni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish usullari hamda texnologiyaning pedagogik afzalliklari bayon etilgan.

Kalit so'zlar:

Sensor-fonetik texnologiya, maktabgacha yosh, fonematik eshituv, nutq rivoji, o'yin texnologiyalari, fonetik mashqlar, sezgi idroki, pedagogik yondashuv.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассмотрено использование сенсорно-фонетической игровой технологии в деятельности детей дошкольного возраста. Раскрывается содержание и задачи технологии, а также её влияние на развитие фонематического слуха, правильного произношения и речевой активности детей. Приведены виды сенсорно-фонетических игр, методика их интеграции в образовательный процесс и педагогические преимущества применения данной технологии.

Ключевые слова:

Сенсорно-фонетическая технология, дошкольный возраст, фонематический слух, развитие речи, игровые технологии, фонетические упражнения, сенсорное восприятие, педагогический подход.

ANNOTATION

This article explores the use of sensory-phonetic play technology in the activities of preschool children. It highlights the essence and objectives of the technology and explains how the integration of sensory and phonetic development supports children's speech activity, correct pronunciation, and phonemic awareness. The paper also presents types of sensory-phonetic games, methods of integrating them into the educational process, and the pedagogical advantages of this approach.

Keywords:

Sensory-phonetic technology, preschool age, phonemic hearing, speech development, game-based technologies, phonetic exercises, sensory perception, pedagogical approach.

Kirish

Yangi O'zbekiston taraqqiyot bosqichida ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish, ayniqsa maktabgacha ta'lim sifatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev o'z chiqishlarida maktabgacha ta'limni rivojlantirish masalasiga alohida e'tibor qaratib, "Agar bolaga besh yoshgacha to'g'ri tarbiya berilmasa, keyin kech bo'lishi mumkin", deya ta'kidlaydi. Bu esa

maktabgacha yosh davrida bolaning nutqi, tafakkuri va sezgi idrokining rivojlanishi naqadar muhim ekanini ko'rsatadi.

Davlatimiz rahbarining maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishga qaratilgan qaror va farmonlarida bolalarning har tomonlama rivojlanishi, jumladan, nutqini shakllantirish, ijodiy va bilish faoliyatini qo'llab-quvvatlash masalalari ustuvor vazifa etib belgilangan. Mazkur hujjatlarda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, o'yin asosidagi yondashuvlar hamda innovatsion metodlarni ta'lim jarayoniga joriy etish zarurligi qayd etilgan. Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq rivoji ularning sezgi idroki bilan chambarchas bog'liq bo'lib, aynan shu davrda tovushlarni to'g'ri eshitish, farqlash va talaffuz qilish ko'nikmalari shakllanadi. Shu nuqtayi nazardan, faoliyatlar jarayonida sensor-fonetik o'yin texnologiyasini qo'llash bolalarda fonematik eshituvni rivojlantirish, nutqiy faollikni oshirish hamda nutq nuqsonlarining oldini olishda samarali vosita hisoblanadi. Sensor-fonetik o'yin texnologiyasi bolaning ko'rish, eshitish, sezish va harakat faoliyatlarini uyg'unlashtirgan holda nutqni rivojlantirishga xizmat qiladi. O'yin asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar bolalarning yosh va individual xususiyatlariga mos bo'lib, ularda o'rganishga bo'lgan qiziqishni oshiradi. Prezidentimiz ta'kidlaganidek, "Ta'lim va tarbiya masalasi – bu kelajak masalasidir", shu bois maktabgacha ta'limda qo'llanilayotgan har bir metod va texnologiya bolaning kelajakdagi muvaffaqiyatiga xizmat qilishi lozim. Shu jihatdan olib qaralganda, maktabgacha yoshdagi bolalarga faoliyatlar jarayonida sensor-fonetik o'yin texnologiyasini qo'llash masalasi bugungi kun talablari bilan hamohang bo'lib, ilmiy-amaliy jihatdan chuqur o'rganishni talab etadi. Mazkur maqola ushbu texnologiyaning bolalar nutqini rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlarini yoritishga qaratilgan Maktabgacha yosh bolaning nutqi, idroki va sezgi organlari faol rivojlanadigan bosqich hisoblanadi. Ushbu davrda bolalarning tovushlarni to'g'ri talaffuz qilishi, nutq ritmi, fonematik eshituvining shakllanishi keyingi ta'lim bosqichlari uchun mustahkam poydevor yaratadi. Bu jarayonda sensor-fonetik o'yin texnologiyasidan foydalanish bolalarda tovushni eshitish, farqlash, taqlid qilish, modellash, shuningdek, sezgilar orqali nutqni boyitishni ta'minlaydi.

Sensor-fonetik o'yin texnologiyasining mohiyati

Sensor-fonetik texnologiya — bu bolaning sensor (ko'rish, eshitish, hid bilish, teginish) qobiliyatlarini fonetik rivojlantirish vositalari bilan uyg'unlashtirgan holda nutqni shakllantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvdir.

Uning asosiy komponentlari:

- Sensor tajriba: ranglar, shakllar, tovushlar, harakatlar orqali idrokni rivojlantirish.
- Fonetik tajriba: tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish, fonematik eshituvni shakllantirish.
- O'yin faoliyati: nutq jarayonini tabiiy, qiziqarli va samarali qilish.
- Sensor-fonetik o'yinlarning maqsadi
- Tovushlarni to'g'ri talaffuz qilish ko'nikmalarini shakllantirish;
- Sensor idrokni (eshituv, ko'ruv, taktil sezgi) mustahkamlash;
- Bolalarning lug'at boyligini kengaytirish;
- Nutqning ravonligi, ritmi va ohangini rivojlantirish;
- Subyekt-subyekt muloqot orqali bolalarda faollikni oshirish.

Sensor-fonetik o'yinlarning turlari

1. Eshituv orqali fonetik rivojlantirish o'yinlari

"Qaysi tovushni eshitding?"

“Tabiat tovushini top” (qush, shamol, suv) “Tovushni davom ettir” (tarbiyachi tovush aytadi, bola davom ettiradi)

2. Ko‘rish asosidagi fonetik o‘yinlar

Rangli kartochkalar bilan tovush topish

Shakllar asosida so‘z aytish (“dumaloq – duduqcha” kabi)

3. Taktil (sezgi) o‘yinlari

Yong‘oq, tosh, qum, paxta kabi predmetlarga tegib tovush topish

“Qo‘lingda nima?” o‘yini — predmetga qarab so‘z yoki tovushni aytish

4. Harakatli fonetik o‘yinlar

Tovushga mos harakat bajarish (“sh-sh — shamol”, “g‘-g‘ — mashina”)

Ritmik sakrash yoki qadam tashlash bilan so‘z bo‘g‘inlarini aytish

Faoliyat jarayonida sensor-fonetik texnologiyaning qo‘llanishi

Mashg‘ulotning bosqichlari:

1. Motivatsiya bosqichi

Bolalarda qiziqish uyg‘otiladi, o‘yinning qoidasi tushuntiriladi.

Masalan: “Bugun biz qushchalar kabi sayraymiz!”

2. Sensor tayyorlov bosqichi

Rang, shakl, tovush, predmet bilan tanishtirish.

Misol: qizil kartochka ko‘rsatiladi – “q” tovushi bilan boshlanuvchi so‘zlar aytiladi.

3. Fonetik amaliyot bosqichi

Bolalar tovushlarni to‘g‘ri talaffuz qiladi, taqlid qiladi, farqlaydi.

Masalan: tarbiyachi “s” va “sh” tovushlarini aytadi — bola farqlaydi.

4. Integratsion o‘yin bosqichi

Sensor idrok + fonetik mashqlar uyg‘unlashtiriladi.

Masalan: bola predmetga tegadi, uning nomini aytadi va birinchi tovushini ajratadi.

5. Yakuniy refleksiya

Bolalar nimani o‘rganganini aytadi. O‘yin shaklida xulosa qilinadi.

Texnologiyaning afzalliklari

Bolaning qiziqishiga tayangan holda nutq o‘rgatiladi;

Tovushlarni tez va oson o‘zlashtirishni ta‘minlaydi;

Bolaning barcha sezgi organlari faol ishlaydi;

Nutqning fonetik, leksik va grammatik jihatlari birgalikda rivojlanadi;

Mashg‘ulotlar jonli, harakatli, ko‘ngilli bo‘ladi.

Xulosa

Sensor–fonetik o‘yin texnologiyasi maktabgacha yoshi bolalar nutqini rivojlantirishda eng samarali usullardan biridir. U bolalarning fonematik eshituvini, idrokini, lug‘atini, talaffuzini tabiiy tarzda shakllantiradi. Mazkur texnologiya asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar bolaning har tomonlama rivojlanishiga, o‘z fikrini ravon ifodalashiga yordam beradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Abdullayeva, Q. Maktabgacha ta‘limda nutq o‘stirish metodikasi. - Toshkent: O‘qituvchi, 2020.

2. Safarova, N. Bolalar nutqini rivojlantirishning zamonaviy texnologiyalari. - Toshkent: Innovatsiya nashr, 2021.
3. Vygotsky, L.S. Воображение и творчество в детском возрасте. - Москва: Педагогика, 2018.
4. Leontyev, A.N. Деятельность. Сознание. Личность. - Москва: Смысл, 2019.